

b) ÇEKIMLILERIN ÝAZUW DÜZGÜNI

ÝADYŇYZDAMY?

Sözleriň birinji bognunda ýogyn çekimli bolsa, olaryň soňky bogunlarynda hem ýogyn çekimliler ýazylýar.

Meselem: U-lu-la-ry hor-mat-la-ma-ly .

Sözleriň birinji bognunda inçe çekimli bolsa, olaryň soňky bogunlarynda hem inçe çekimliler ýazylýar.

Meselem: E-dep-li; bol-mak bi-ziň bor-ju-myz--dyr.

Hormat, borç sözleriniň manysyny düşündiriň.

borç, bogun

6-njy gönükme. Şygry labyzly okaň we onda näme hakda gürrüň edilyändigini aýdyň.

ALTYN ASYRLY TÜRKMEN

(Gysgaldylyp alyndy)

Altyn **asyrly** türkmen,

Ýollaryňa **döneyin.**

Maňlaýy nurly türkmen,

Pälleriňe döneyin.

Däbi ajapdan-ajap,

Myhmana açar gujak.

Bereket doly saçak,

Dullaryňa döneyin.

Dolandy baky döwran,

Dünýä türkmenese seýran.

Bilbil eşitse haýran,

Dilleriňe döneyin. *H. Gurbanow*

Has gara ýazylan sözleriň birinji we soňky bogunlarynda haýsy çekimliniň (inçemi, ýogynmy) ýazylandygyny aýdyň, şeýle ýazylmagynyň sebäbini düşündiriň.

Päl, seýran sözleriniň manysyny sözlükden öwreniň.

7-nji gönükme. Sözlemleri okaň, soňra göçüriň. içinde ýogyn çekimlisi bolan sözleriň aşagyny çyzyň.

Dag howasy tomsuna salkyn, gyşyna maýyl bolýar. Çeşmesiniň suwy jana derman. Baglary hemişe gök öwüsýär.

Şonuň üçin daga öwrenişen adam mydama dagy küýseýär.

Aşagyny çyzan sözleriňiziň birinji we soňky bogunlarynda haýsy çekimliler ýazylypdyr, şeýle ýazylmagynyň sebäbi näme?

Çeşme, maýyl sözleriniň manysyny sözlükden öwreniň.

8-nji gönükme. Okaň we göçüriň. içinde inçe çekimlisi bolan sözleriň aşagyny çyzyň.

ÇEBŞEJIK

Ýaz aýlarynyň bir günüdi. Kakam guma gidipdi. Ol öwrülip gelende, maňa bir ýaraly çebşejik getirip berdi.

Men çebşejige ýatak ýasadym. Oňa ot-suw berdim. Çebşejik maňa öwrenişdi.

Onuň indi ýaralary hem gutuldy. Men ony basym çöle göýberjek.

Aşagyny çyzan sözleriňiziň birinji we soňky bogunlarynda haýsy çekimliler ýazylypdyr?

ÝADYŇYZDAMY?

Ýogyn çekimlili türkmen sözlerinde i ýazylan, y ýazylýar.

Meselem: *Aşyr, duşuşyk, tokly, yagyş.*

9-njy gönükme. Şygry labyzly okaň. Has gara ýazylan sözlerde y harpynyň yazylmagynyň sebäbini aýdyň.

MERDANA TÜRKMENBAŞY

Emriň bilen ilimiz

Erkana, Türkmenbaşy.

Joşýar şatlyk silimiz

Çar yana, Türkmenbaşy.

Lälezardyr düzlerim,

Nurana yuz-gözleriň.

Paýhas saçýan sözleriň

Dürdäne, Türkmenbaşy.

Mährem **ýakyn-daşlarymyz,**

Gök direýär **başlarymyz.**

Beslenýär yaz-gyşlarymyz

Reýhana, Türkmenbaşy.

Agzybirdir **halkymyz,**

Arşa galdy **ruhumyz**.

Sag bol, adyl **Şahymyz**,

Merdana, Türkmenbaşy.

B. Kerimowa.

Nurana, erkana, reyhan sözleriniň manysyny sözlükden öwreniň.

merdana

10-njy gönükme. Okaň we göçüriň. Nokatlara derek degişli çekimlini ýazyň.

WATANYMYZ

Biziň Watan...myz Türkmenistan. Ata-babalar...myz

özleriniň garaşsyz döwletiniň bolmag...ny mydama arzuw edipdirler.

Olar...ň şol arzuwy hak...kata öwrüldi. Eziz Watanymyz Türkmenistan indi özbaşdak, Garaşs...z, baky Bitarap döwlet boldy.

Watan, garaşsyz sözleriniň manysyny sözlükden öwreniň.

Inçe çekimlili türkmen sözleriňde y
ýazylman, i ýazylýar.

Meselem: *demir, kâdi, getirmek.*

11-n ji gönükme. Nakyllary okaň we has gara ýazylan sözlerde i harpynyň yazylmagynyň sebäbini aýdyň.

Agzybirlik hemme zatdan **güçlüdir**.

Gerekli daşyň agramy ýok.

Ulyny syla, kiçä **rehimli** bol.

Rehim sözüniň manysyny düşündiriň.

agzybirlik

Radio, kitap, derýa ýaly sözlerde ýogyn we inçe çekimlileriň ikisi hem ýazylýar.

12-nji gönükme. Göçüriň. Nokatlaryň ýerine y, i çekimlileriniň degişlisini ýazyň.

BIZIŇ OBAMYZ

Biziň obamyz şäher b...len bäsleşýär. Onuň köçeleri arassa.

Obam...zyn ileri çeti miwel... bagl...k. Bu bag her ýyl bol has..l get...rýär.

Oňa biz...ň mekdeb...mizin okuwç...lary seredýär.

Nokatlaryň ýerine y ýa-da i ýazmagyňzyň sebäbini düşündiriň.

* * *

13-nji gönükme. Okaň. içinde ýogyn we inçe çekimliler garyşyp gelen sözleri aýdyp beriň.

1. Doganym Jemal dokma kärhanasynda işleýär. Ol işden soň biziň bilen radio diňleýär, telewizora seredýär.
2. Biz gezelenje gitdik. Otluk meýdany synladyk. Çopanlara gazet eltip berdik.
3. Garaşsyz, Bitarap mähriban diýarymyz Türkmenistana baky şöhrat bolsun!

meýdan

14-nji gönükme. Sözleri göçüriň. Nokatlaryň ýerine degişli y ýa-da i çekimlisini ýazyň.

Ýyl..z	dogan. ..m	d. ..rektor	get...rmek.
Gyzg...n	telew...zor	galam. ..m	g.. jak.
Günd...z	tamd...ra	k. ..tap	çag...rmak.
Mekdeb...n	d...ňlemek	obam. ..z	dem. ..r.
Ýet...şmek	düşüş. ..k	ýag..ş	işç...ler.

Nokatlaryň ýerine **y** ýa-da **i** ýazmagyňzyň sebäbini düşündiriň.

15-nji gönükme. Hekayajygy okaň we onuň mazmuny

esasynda aşakdaky meýilnama boýunça beýannama ýazyň.

JUMA

Juma öýlerine günortanlar gaýdyp geldi. Onuň elinde

birnäçe kitap bardy. Ol getiren kitaplaryny jigisi Ýowsanyň öňünde goýdy.

Ýowsan Jumanyň getirip beren kitaplaryna örän begendi. Olary ýuwaşjadan görüp başlady. Ýowşan bu kitaplaryň sahypalaryny ýeke-ýeke açyşdyryp, olary mazaly synlady.

Ýowsan kitaplaryny ýoldaşlaryna hem görkezjekdigini doganyna aýtdy. Juma bolsa ony makullady.

(A. Gurbanow, «Çigildem güli»).

Meýilnama:

1. Jumanyň gelmegi.
2. Ýowsanyň şatlygy.
3. Onuň kitaplar hakdaky pikiri.

Mazaly sözünüň manysyny düşündiriň.

kitap